
«REFLEXIONS ENTORN DE LA REGIÓ II»

Joaquim Nadal i Farreras
Alcalde de Girona
President de la Federació
de Municipis de Catalunya

Aquest matí, l'Oriol Nel·lo ens confessava les seves temptacions d'arrepentiment just al mateix moment de triar el títol de la seva comunicació. En Tomàs Pou sap fins quin punt vaig dubtar a l'hora de triar un títol i el que vull deixar clar d'entrada és que el que us pugui dir avui no tindrà massa, res, a veure amb el títol que en aquell moment, i de forma precipitada, vaig triar. La temptació d'arrepentiment, tot i dubtant del títol, la vaig tenir exactament igual que l'Oriol Nel·lo. I la temptació d'arrepentiment la vaig tenir perquè aquest és un tema que només veient el volum de paper que han aplegat el mateix Nel·lo i l'Enric Lluch, tant pel que fa a la ponència de la divisió territorial com pels treballs post-guerra civil, amb tan pocs resultats finalment, ja es veu ben clar que aquest és un tema d'una complexitat enorme i que, a més a més, els catalans hi hem vessat molta tinta però probablement no hem arribat mai a cap conclusió clara. És a dir, aquest és un tema complex, és un tema confús; prou com perquè i espero m'ho perdoni, abans de començar aquesta sessió i tot caminant entre la Plaça del Vi i les Voltes d'en Rosés, el conseller Gomis i jo ens confessàvem mútuament seriosos dubtes sobre l'organització territorial de Catalunya i, quan més aprofundim els polítics i quan més, més enllà de les decisions polítiques i legislatives ja preses, més reflexionem, més dubtes se'ns generen sobre aquesta qüestió.

Jo crec que això passa, per algunes de les coses que ha dit en Casassas, amb algunes de les quals hi coincidiré, tot i que, ho diré d'una altra manera.

Em sembla que ens trobem en aquests moments en la situació següent: Catalunya és una nació, d'això no hi ha dubte, però, parlant d'allò que dèiem de la història aquest matí, algú des del present ha explicat la història com si la nació fos immutable, i ens hagués vingut donada en el mateix moment del naixement de Catalunya que no sé ben bé quan va ser. Catalunya és una nació, però ha estat una nació canviant i en transformació permanent, fins i tot, fent-se i desfent-se —si voleu— i per tant refent-se moltíssimes vegades al llarg de la seva història. És una nació amb una trajectòria complexa perquè aquesta nació es materialitza o cristal·litza institucio-

nalment en un país molt petit (els 32 mil quilòmetres quadrats que deia en Casassas), amb només 6 milions d'habitants. Un país petit, una nació, amb poca gent, i amb molta història: més de 1.000 anys, 1.000 anys com a mínim, molt més de 1.000 anys segons com es miri, que ha produït finalment una realitat política, institucional, administrativa, territorial amb (i això si voleu es una caricaturització de la realitat present i que no vol afectar la figura del president), però és un país amb massa presidents, de totes menes.

Un país tan petit ha anat evolucionant de tal manera que ha acabat produint més enllà del president, que és una figura indiscutible, massa presidents, de qualsevol cosa; i això ha passat perquè em sembla, a mi, que la història ha anat teixint malles territorials diverses i superposant aquestes teranyines sempre o gairebé sempre com expressió l'expressió de quotes de poder sobre el territori. A l'hora de parlar de la divisió territorial a mi em sembla que hem de parlar de territori i de poder en el territori. Quan l'església ha fet les seves divisions amb diòcesis i parròquies, ha expressat la implantació jerarquitzada d'un poder; quan s'ha fet o s'ha anat fent amb una evolució tan variable, com sabeu, el mapa municipal, s'han expressat realitats de relacions de poder; no tot el mapa municipal és un bon mapa nascut de la perfecció de la realitat urbana, de la realitat social d'un territori sinó que expressa realitats (en l'origen del món feudal) de poder, de relacions de poder en una societat que neixia en aquell contexte molt complexe i on les relacions de poder no eren lineals i directes sinó molt més complicades. I les vegueries expressen altres quotes de poder i els corregiments n'expressen d'altres i n'eliminen uns altres i les províncies també, amb tots els matisos que feia en Casassas. En tot cas, la divisió territorial expressa sempre la materialització del poder sobre el territori i, gairebé mai, és a dir que en cap cas les divisions territorials no han expressat (com a divisions territorials de l'administració i per tant de la vida política) ni fets naturals ni fets espontanis, ni molt menys fets que podríem considerar inherents a la nostra identitat nacional. Algú ha pogut pensar i dir que les comarques són bones per a la nació catalana, perquè de comarques i de nacions n'hi ha hagut sempre, però com que ni la nació d'ara, no és la nació de fa 1.000 anys, és evident també que les comarques d'avui no són les comarques de fa 1.000 anys si és que mai ningú fa 1.000 anys va tenir nocions territorialment comarcalitzades.

I a mi em sembla que vist això: superposició de teranyines, que expresen poders diferents i tenint en compte que no hi ha cap realitat territorial que no sigui l'expressió del poder i per tant l'expressió finalment de fets superestructurals que no tenen res a veure amb l'immanent i el so-

brenatural, avui, 1989, es tractaria, si en fóssim capaços —que jo no ho sé— de començar a desembolicar la teranyina; es tractaria d'adaptar el territori i les divisions en el territori a l'estructura actual del poder amb una indicació política de cap a on volem que vagi aquest poder o cap a on volem que es desmantelli aquest poder, com estava dient en Casassas. En conseqüència, hauríem d'adaptar també aquesta teranyina en procés de desembolicar-se i, per tant, de clarificar cap allà on va o cap allà on ha d'anar l'estructura actual del poder i la seva cristallització administrativa.

Catalunya avui, si ens oblidem de les velles glòries medievals, ostenta més poder que mai. El govern autònom de Catalunya té, em sembla a mi, més poder que mai, més que abans de 1714. Però aquest poder la Catalunya autònoma el concentra i inevitablement el concentra com a expressió de determinades febleses i contradiccions i intenta —em sembla a mi— diluir d'altres poders i ho fa en l'exercici d'aquest mateix major poder que ostenta des de l'Estatut fins ara.

I des d'aquesta perspectiva, des del meu punt de vista, la comarca —i faré una ràpida referència— per a mi encara és un fet poc rellevant per no dir irrellevant. Si, com deia Nel·lo aquest matí, la comarca és immanent o es planteja des de la seva immanència és bona perquè ha existit sempre i s'identifica amb el fet nacional català; si la comarca és, deia en Nel·lo, més que natural o si la comarca, Déu l'ha volguda així, la comarca té poc a veure amb la política, té poc a veure amb el poder i té poc a veure, encara menys, amb l'administració. Per tant, a mi em sembla, que en aquests moments, la comarca si ens l'hem creguda perquè és immanent no representa res sinó la pròpia immanència. Per altra banda, la divisió comarcal d'ara expressa la incapacitat i la frustració del poder per abordar la reforma del mapa municipal. Culpa de tots, de tots els qui hem tingut poder, culpa de tots els polítics; hem fet comarques perquè no hem sabut fer o no hem volgut fer o no hem tingut la valentia de fer municipals, ciutats grans, macromunicipis, diem-ho com vulgueu, i perquè ningú no ha estat capaç de fer la reforma del mapa municipal que sigui, mantenint l'actual divisió del mapa municipal a nivell de representació però, creant òrgans de gestió supramunicipal de temes comuns per superar aquella orientació l'il·liputenca del municipi que és incapaç ell tot sol, el de 64 habitants, i tots aquells altres que deia en Casassas, per resoldre els seus problemes.

I com que la comarca avui és l'expressió d'aquesta incapacitat que hem tingut els polítics per afrontar amb valentia, perquè no hem volgut entrar

a tocar ni la immanència de la comarca ni hem arribat a pensar que el mapa municipal no era inamovible o, fins i tot, hem arribat a pensar, i alguna vegada hem exercit, l'ampliació del mapa municipal no pas estímulant però si consentint les segregacions, en realitat ens trobem que avui el fet comarcal es concreta, molt buit encara, sobretot en els signes, la senyalització, l'heràldica, el domicili, la seu de la comarca i la representació de la comarca. Com més evident i eminent sigui el marc físic de l'edifici que l'aculli; com més eminent sigui, més clara serà la realitat d'una implantació comarcal; i en aquest sentit la comarca teixeix una nova teranyina, afegeix, superposa una nova teranyina. La divisió territorial —a mi em sembla— estableix una xarxa de malla fina, malla i contramalla, en un subtil exercici que té força a veure amb la realitat del poder.

I d'aquesta manera i per aquests camins els fets espontanis, els no reconeguts administrativament però que han anat cristal·litzant, les capitalitats evidents i efectives, tendeixen o podrien tendir a burocratitzar-se a través d'un sistema, aparentment nociu, que és un sistema de mediatització del poder o de l'Administració —si voleu dir-ne així— local. I d'aquesta manera a la nova llei, la d'ara, no la republicana, apareix un fet nou i un contrasentit polític o una contradicció política respecte a aquella llei de la qual la llei actual es reclama en el preàmbul i en l'exposició de motius; i és que en la referència comarcal d'avui, la història —ni que sigui la història recent— de la divisió republicana no serveix absolutament per a res; i no serveix per a res perquè en la voluntat de la ponència i en la realitat mateixa de la divisió comarcal fa uns 50 anys, ja uns quants més ara, la comarca era un nivell de descentralització del poder autònom i ara és, o vol ser, tal com es defineix, l'agrupació d'un poder local a establir i redimensionar.

Des d'aquest punt de vista, des d'aquesta perspectiva per a mi la comarca, la comarca immanent o la comarca burocratitzada, no és rellevant al debat d'avui, és una altra cosa. En canvi les regions, les regions tal com s'haurien d'expressar —mai més de 5, deia en Casassas— es poden analitzar, complementàriament des d'una doble perspectiva i només, des d'aquesta doble perspectiva; una perspectiva política i una perspectiva administrativa. En relació a les regions, a les nostres regions, si és que mai han de ser, i contràriament al que deia Vidal de la Blache, ni la geografia, ni l'economia, ni la societat, ni l'urbanisme ni les comunicacions, ni els fluxes espontanis de béns i persones, siguin trucades telefòniques o fluxes diaris, setmanals o mensuals pel mercat o, els dels autobusos com algú també va estudiar en el seu moment, no són especialment rellevants; sobretot, perquè la realitat de la geografia, l'economia, la societat, l'urba-

nisme, les comunicacions i el trànsit de béns i persones en un país que és petit i que en 50 anys s'ha revolucionat, són per a una subdivisió administrativa i política poc rellevants; perquè avui anar de Girona a Barcelona costa infinitament menys que fa 50 anys quan es va fer el que es va fer i de la manera que es va fer. Les coses han canviat moltíssim i a mi em sembla que totes aquestes coses cristal·litzen capitalitats i regions espontànies que reconeixem o confirmarem per la via política administrativa o no, però que són ací, ja hi són. Són les que són, tal com, simplement analitzant el territori i veient les concentracions demogràfiques que es produeixen i la forma com es relacionen, apareixen a la vista, en el ben entés, és clar, que l'economia no és rellevant per a les regions perquè estem parlant d'un contexte en el qual no estem parlant d'una economia planificada com la dels Consells d'economia regional de l'any 38, i que deia en Nello aquest matí.

Es tractaria, doncs, parlant de regions, d'articular en el territori una representació política, la representació d'un poder de política efectiva en el territori del govern de la nació i fonamentar aquesta representació en una administració pública descentralitzada i eficaç, descentralitzada en el territori i eficaç, vol dir, almenys per a mi, amb capacitat econòmica d'utilització dels recursos, dels pressupostos, i amb capacitat d'una certa autonomia de decisió.

Una representació territorial del govern de la nació forta, i una administració pública eficaç que garantirien l'abast regionalment descentralitzat d'aquest govern nacional, i parlo del govern de la nació en el sentit més estricte de la paraula, perquè d'altres parlen del govern de la nació en termes molt literalment constitucionals cosa que no voldria fer. I aquest és el procés, aquesta descentralització en el territori, amb poder efectiu que tingui capacitat de representació i capacitat de decisió és el que, des de la meua òptica, seria exigible, hauríem de convenir tots plegats raonablement, hauria de ser exigible a l'actual expressió del poder de Catalunya com a govern autònom, com a govern nacional.

El meu diagnòstic, potser discutible però és el que faig i és molt personal, és que la pràctica que avui es realitza consolida propostes en sentit totalment contràries; no està passant allò que diem que seria bó que passés. La representació política, d'aquest poder català, es concentra més que no pas es desconcentra, es concentra més que no pas es descentralitza; l'administració també, les decisions més, i els recursos econòmics totalment. Des del meu punt de vista la representació es concentra perquè la mateixa mobilitat fa que el poder s'expressi damunt de tot el territori ca-

talà, sense cap necessitat d'una implantació territorial, és un poder de va i ve. I com que és un poder de va i ve des de Barcelona no té cap necessitat, perquè ho abasta tot, de desconcentrar-se sobre el territori.

L'àmbit regional, de les regions de què estem parlant, del poder autonòmic, s'ha diluït per reforçar i consolidar aquest mateix poder autonòmic en la seva centralitat; un poder autonòmic que va adquirint poder a mesura que un procés pactat, constitucional i estatutàriament, li va donant competències per sentir-se més fort i per expressar i representar més clarament la força de la nació, i tendeix a concentrar les decisions molt més que a descentralitzar-les i desconcentrar-les.

Des d'aquesta centralitat —reforçada— el govern de Catalunya estén uns tentacles que són retràctils: el pop té un cap gros, les potes són molt llargues, però les potes s'arronsen tantes vegades com convé; és un pop retràctil: d'anada i tornada de Barcelona. Ara per ara, quan més fàcil és a peu, en cotxe, en autobus, en bicicleta o en helicòpter que el president de la Generalitat vagi a l'últimíssim racó de Catalunya menys representació política territorialitzada tindrà aquell que en el territori expressa aquest poder autonòmic; ja és bo per al reforçament del poder autonòmic com un tot, però en tot cas, és un fet que la realitat d'avui fa que es diluixin determinats poders desconcentrats perquè a la xarxa espessa, més aviat xucla que no pas escampa, aquesta representació. I la centralitat simplement es ramifica. Hi ha una capilaritat, però és una capilaritat molt concentrada, les artèries grosses són les més fortes, les que funcionen sempre, les altres poden tenir irrigació o no perquè quan cal s'hi arriba sempre: si hi ha una inundació el poder hi arriba, l'expressió visual del poder, la representació, no cal que sigui al lloc, ja hi arriba.

I en aquest sentit avui menys que en altres èpoques de la història de Catalunya no hi ha, regionalment parlant, decisions autònomes; no hi ha, em sembla a mi també, política en el territori, per al territori. La desertització política i administrativa del territori, que és un diagnòstic que faig també i que pot ser discutible, anuncia que Catalunya té un cap molt gros i és un país que pateix determinats desequilibris, l'accentuació de desequilibris. Aquests desequilibris s'accentuen i s'accentuaran no pas perquè, o no només perquè els diners es gastin malament en determinades parts del territori (d'altra banda la demanda social sí que es concentra perquè hi ha concentracions demogràfiques que ho exigeixen), sinó perquè en realitat el poder desapareix o es buida i es desertitza malgrat que hi ha més càrrecs públics que mai però que expressen molt poques quotes de poder; i per altra banda la centralitat expressa reticències fortes cap el poder ter-

ritorialitzat i cap a la capacitat d'exercir realment aquest poder territorialitzat. Un paradigma d'això que no dec estar explicant prou bé, són aquesta cascada d'acords que els consells comarcals han produït en els últims temps (probablement perquè tampoc tenen massa competències) en defensa, per la defensa de l'equilibri del territori i de les inversions no olímpiques; d'una banda expressen desconfiança cap al poder central, poder central autonòmic, d'altra banda expressen indefensió i incapacitat de generar una inversió pròpia, descentralitzada d'aquest poder autonòmic, i en realitat està manifestant que els consells comarcals avui per avui, són un poder innocu, no són poder: adverteix al govern central autonòmic que si gasta massa en inversions olímpiques aquest país desequilibrat es desequilibrarà més; com si els compromisos de tots plegats —govern central, govern municipal i govern autònom— respecte a les inversions olímpiques haguessin de funcionar per un sistema de vasos comunicants xuclant les inversions que de forma evident i peremptòria el govern autonòmic i la seva expressió sobre el territori ha de fer tant si hi haguessin hagut o no jocs olímpics a Barcelona l'any 1992.

Hi ha una sèrie de coses que s'han de fer i que el govern autònom ha de fer, ha de buscar més recursos i poder per poder-les fer, sense que això sigui en detriment d'altres compromisos perquè aquest país fa temps que les necessita. Hi ha accions sobre el territori, una d'elles pot ser, i és simplement una expressió simbòlica de tot plegat, l'eix transversal, del qual fa 10 anys que en parlem però com que és una inversió de molts diners i, a més a més, una inversió que tal com ha anat evolucionant políticament no es podrà fer de la manera que es farà l'autopista del Garraf, inevitablement està una mica en quarantena esperant que algun dia hi hagi recursos suficients o capacitat de crèdit suficient per tirar-ho endavant.

De tota manera a mi em sembla que, els fets mateixos, els fets materials, són més toçuts que qualsevol proposta administrativa que es faci per temps que durí o per nova que sigui. I en conseqüència em sembla que al final, tots plegats, haurem de fer l'exercici d'humilitat, l'exercici de reflexió, l'exercici de discussió política que afavoreixi el consens, si és que som capaços de consensuar també la distribució de les àrees de poder, per adequar la forma com estem repartint i ordenant el territori a la realitat que els geògrafs, els sociòlegs i els politòlegs ens poden ensenyar, dient-nos: però que no veieu que la teniu a un pam de nas i que és aquesta i no una altra i no s'assembla de res amb la realitat social, política, geogràfica, urbana, demogràfica de fa 50 anys. I aquest és un fet molt evident.

Jo intentava agafar aquest tema pel costat de la Regió II; però la definició que de la Regió II donava el propi llibret de la divisió territorial és

tan ensucrada: zona equilibrada, turisme i no sé que, camp i muntanya, mar i sol, que vaig decidir de no fer-ho; no he parlat de la Regió II, he parlat d'una altra cosa; són altres problemes que naturalment tenen a veure amb la Regió II però tenen a veure amb moltíssimes altres coses.

I jo crec que, per acabar, per arribar a adequar les decisions polítiques a la realitat efectiva que el mapa ja ens va dibuixant i que faria que el mapa comarcal fos un altre el que caldria és (i és la reflexió que em faig a mi mateix i que faig als polítics i que faig davant de molts polítics, davant de molts més tècnics o científics) que els polítics analitzéssim la realitat evident, que els polítics ens llegíssim els papers, tots els papers, molt més dels que ens llegim, que els polítics calculéssim els costos perquè, respecte al tema comarcal hi ha estudis sobre el finançament de les comarques però no hi ha cap estudi que jo sapiga sobre el cost de les implantacions de les comarques. I jo crec que tots plegats hauríem de fer l'esforç d'inventar unes regions —si és que s'han d'inventar— polítiques i administratives adequades a les potencialitats reals i a les mides reals del país. Que siguem capaços de reprendre els polítics en aquest tema, tan constituent per a la Catalunya de 1989, la vella essencialitat sintàctica de Pla, —subjecte, verb i predicat— la persiana és verda; que siguem capaços de dir les coses pel seu nom, no d'adequar el nostre discurs a les nostres necessitats polítiques —de política conjuntural partidista; és evident— la persiana és verda, la comarca és o no és no sé què, la regió és no sé què, no sé què i la nació catalana és, ha estat, no sé què i serà i vol ser no se què més; però: subjecte, verb i predicat i a veure si tots plegats som capaços d'abandonar el rerafons dels dobles llenguatges. I així potser ens podríem posar d'acord, perquè fem servir cada cosa, no per cap interès polític partidista, sinó per l'essencialitat pura de la política al servei dels ciutadans, que són els qui finalment justifiquen la nostra existència com a polítics i d'aquesta manera, de passada, desmitificar la justificació política de les decisions polítiques que ja s'han pres sobre la divisió territorial. I d'aquesta manera ens podrem proposar finalment de fer una divisió territorial, una divisió regional —aquest és el tema d'avui— que no sigui com aquestes regions d'avui de les quals avui hem estat parlant, un somni d'una nit d'estiu, la nit del 13 al 14 de setembre de 1932 quan es van inventar per primera vegada, deia Nel·lo aquest matí, o fins que també, parlant amb la rotunditat planiana, les cristallitzacions territorials que ens inventem —diguem-ne macromunicipis, diguem-ne comarques, diguem-ne regions, siguin efectivament o tradueixin efectivament una anàlisi del territori i en el territori que expressi unes demarcacions que no siguin sota cap concepte un fill no desitjat —cosa que avui passa sovint— entre polítics de tots els colors, amb les comarques.